

Türküstan



www.turkustan.az



**Aydın
Qasımlı**

*Filologiya üzrə
fəlsəfə doktoru*

Bizim yazar

(əvvəli ötən sayımızda)

Cahana da hamilik və ədalətin örnəyini verdilər. Bizlərə də hər yönü ilə mükəmməl bir dövlət ərmağan etdilər. İndi bizə düşən vəzifə şöhrətimizi yüksəltmək və ata-babalarımıza layiqli xələf olduğumuzu meydana qoyaraq ruhlarını şad etməkdir... Rum (Bizans nəzərdə tutulur - A.M) hökumətinin bizlərə verdiyi zərərləri, çıxardıqları zorluqları və çevirdiyi dolabları hamınız bilirsiniz. Dədəm Bəyazidə qarşı (İldırım Bəyazid -A.M) Fransız, German, Macar və digər Kralları rumlular kuşqurtmuş, ordularını Tunadan (Dunaydan -A.M) gəmilərlə keçirib, dövlətimizi yıxmaq, bizi Rumelidən və hət-

mıza layiq olduğumuzu cahana göstərəlim. Bizi heç bir əngəl yolumuzdan döndərməyəcək. Mən (Sultan Mehmet Xan - A.M) ordumun başında sizinlə bərabər birinci səfədə bulunaçağam" - deyərək, bu böyük və məzmunlu nitqini bitirmiş və səfər hazırlıqlarına başlamışdı. (Bax Tarixi Sultan Mehmet Han, İstanbul, Hicri 1328, səh 24-37)

Toplantıda iştirak edən öv-

həri alacam, ya da şəhər məni"- demişdi. (Bax: Dukas, Bizans tarixi, səh 170)

"Hər başlanğıc gözəl bir hekayə, yeni bir həyatdır" düşüncəsi ilə yola çıxan Sultan II Mehmet Xan Ədirnədə möhtəşəm ordusu, müəzzəm topları və başda mürşidi AK Şəmsəddin, üləmalardan Akbiyik və Molla Gürani olmaqla 70-ə qədər alim, vəli, şeyx və dərvişlərlə birlikdə "Mehtər marşları"nın sədası altında yürüşə başlamışdı. Şəhərə hücum zamanı övliya AK Şəmsəddin çadırına çəkilərək, tanrıya dua ilə məşğul olmuş, Sultan da vaxt-

zırlaşan İmperator və onun kiçik mühafizə bölüyü çirkəndirdikləri müqəddəs Ayasofiyada son dualarını yapmış və beləliklə min illik bir İmperatorluq tarixə qovuşmuş, Türk Cahan hakimiyətinin yeni və parlaq bir dövrü başlamış oldu.

İstanbulun fəthi ilə "Fateh" titulu qazanan Sultan II Mehmet Xan şəhərin fəthindən üç gün sonra bəyaz atının üstündə möhtəşəm bir alayla Topqapıdan İstanbula daxil olmuş, birbaşa Rumların kirlətdiyi Ayasofiyaya gələrək, oranı təmizlətməmiş, qazilərin sevinci və həyəcanları içində ilk "Cü-

xristian müəllifi G.Trapezuntios da Sultan Mehmet Fateh haqqında yazırdı:"Kimse şübhə edə bilməz ki, Sən (Sultan Mehmet Fateh - A.M) Rum İmperatorusan. İmperatorluq mərkəzini hüquqi cəhətdən əlində tutan şəxs İmperator və Rum İmperatorluğunun mərkəzi də İstanbuldur". (Bax: Fr Babinger, Mehmet II der Eroberer und Italien, Beyantion 1951, səh 266)

İstanbulun fəthindən sonra Sultan Mehmet Fateh əhaliyə dinlərini sərbəst ifadə etməyə icazə vermiş, Katoliklər tərəfindən həbs edilərək, zindana salınan İstanbul patrikini azad etmiş, onun rütbə və mövqeyini özünə qaytarmışdı. Fatehin Rum Patrikxəsinə bəxş etdiyi muxtariyyət və imtiyazlar milli ənənə, din hürriyyəti və siyasi görüş baxımından olduğu kimi Türk Cahan hakimiyyəti məfkurəsinin həyata keçirilməsi üçün də mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi. Fateh Rum

Dahi Türk Xaqanı Sultan II Mehmet

İstanbul Fatehi

"Hər başlanğıc gözəl bir hekayə, yeni bir həyatdır" düşüncəsi ilə yola çıxan Sultan II Mehmet Xan Ədirnədə möhtəşəm ordusu, müəzzəm topları və başda mürşidi AK Şəmsəddin, üləmalardan Akbiyik və Molla Gürani olmaqla 70-ə qədər alim, vəli, şeyx və dərvişlərlə birlikdə "Mehtər marşları"nın sədası altında yürüşə başlamışdı. Şəhərə hücum zamanı övliya AK Şəmsəddin çadırına çəkilərək, tanrıya dua ilə məşğul olmuş, Sultan da vaxt-vaxtında namazını qılaraq, "Quran"dakı" və Cahidu" ayəsini oxuyaraq "Ya Rəbbim, sənə layiq olmağa çalışıram"- deyərək Allaha niyaz etmiş, qazilərinə də "Şəhərin daşı və torpağı mənə, mal və sərvəti də sizə nəsis olsun"- demişdi...



ta Anadoludan çıxarmaq istəmədimi? Şükür ki, dədəm onları Allahın yardımı ilə Tunanın dalgalarına tökərək, dövlətimizi qurtardı.

İstanbul fəth edilmədikcə Bizansın fəsadı və bizə qarşı çıxardığı təhlükələr davam edəcəkdir. Məmləkətimizi ortadan parçalayan bu şəhər (İstanbul - A.M) Rumların əlində qaldıqca dövlətimiz əmniyyətdə olmayacaqdır. Sizləri buraya bu qənaətimə qatılmağınızı

liya, üləma, bəy və ordu komandanları dualar edib, söyləmişlər ki: "Cəmi başımız sənin yoluna fəda olsun". (Bax: Dukas, Bizans tarixi, İstanbul 1956, səh 112)

Sultan Mehmet Xan Bizans İmperatoru XI Konstantinə şəhəri döyüşsüz təslim edərsə, Mora yarmadasını ona verəcəyini bildirmişsə də Bizans İmperatoru ilk öncə bu təklifi rədd etmiş, sonda sülh təklif etmişsə də gənc Xaqan:"Ya mən şə-

li-vaxtında namazını qılaraq, "Quran"dakı" və Cahidu" ayəsini oxuyaraq "Ya Rəbbim, sənə layiq olmağa çalışıram"- deyərək Allaha niyaz etmiş, qazilərinə də "Şəhərin daşı və torpağı mənə, mal və sərvəti də sizə nəsis olsun"- demişdi.

İstanbulu qurtarmaq üçün Bizans İmperatoru, dövlət və din adamlarının bütün səylərinə baxmayaraq, 50 günlük mühasirədən sonra 29 may 1453-cü ilin axşamında ölümə hva-

mə namazını" Türk "Qızıl Alması"nın qəlbi sayılan Ayasofiyada qılmışdı. Konstantinopolun fəthində başda Serblər olmaqla xeyli digər Xristian əskərlər də Türklər tərəfində vuruşmuşlar. Bizanslı Nofarəusun o çağlardakı düşüncələri əks etdirən bu sözləri sonrakı tarix kitablarında da təkrarlanmışdı. O yazırdı: "Latın tiarası (Katoliklərin baş örtüyü - A.M) yerinə şəhərdə Türk sarığını tərcih edirik". Dövrün digər bir

patrikini himayə etməklə ortodoks xristianlarının qəlbini qazanmış, ortodoks rahiblərinə imtiyazlar verməklə bütün Avropaya Türk ədalət və hürriyyətini nümayiş etdirmişdir.

İstanbulun Sultan II Mehmet tərəfindən fəthi İslam dünyasında nə qədər yüksək həyəcan və sevincə qarşılanmışdısa, Xristian dünyasında bir o qədər səssiz qarşılanmış, dinlərinə bağlı Rumlar Katolik olmaq qorxusundan azad olduqlarından həttə sevinmişdilər. İstanbulun fəthindən sonra XI əsr xristian xronikləri kimi, XV əsrə aid bəzi xristian müəllifləri də Türkləri qədim qəhrəman Troyalıların nəslə saymışdılar. Tarixçi Kritovules Sultan Mehmet Fatehə həsr etdiyi əsərində Fatehi:"Allahın iradəsi ilə müzəffər qalib, yenilməz, dəniz və quruların ağası, hökmdarların hökmdarı, İmperatorların ən böyüyü" kimi vəsfləndirmişdi. (Bax: Tarixi Sultan Mehmet Han, İstanbul, hicri 1328, səh 27)

Məşhur tədqiqatçı Uspenski İstanbulun fəthi ilə əlaqədar olaraq yazırdı:"1453-cü ildə Türklər, 1204-cü ildə Konstantinopolu işğal edən Xristianlara baxanda daha çox insani hərəkət etmişlər"; (İqtibas Prof.Dr Laszlo Rasonyinin "Tarihə Türklük" əsərindən götürülmüşdür. - A.M Bax: Göstərilən əsər, Ankara 1971, səh 197)

(ardı gələn sayımızda)

Oxu, oxut, abunə ol!